

Pragmatica incertitudinii post-socialiste: vrăjitorie și „tranzitie” în Oltenia

Liviu Chelcea

University of Michigan

Puiu Lățea

University of Michigan

Această lucrare analizează intensificarea remarcabilă a practicilor de magie în perioada post-socialistă. Șamanismul, conversiile religioase, misionarismul precum și tehnicile prin care se încearcă controlul forțelor supranaturale s-au mutat mai aproape de spațiul public în multe țări est-europene și din fosta URSS. Această lucrare folosește material adunat în principal din Oltenia, o regiune unde comunități întregi – marginali, dar și elite (doctori, preoți, politicieni) – se folosesc de sfaturile ghicitoarelor și vrăjitoarelor pentru a găsi răspunsuri și modele de acțiune la ghinion, inerție, boală și apariții supranaturale. Întrebarea la care încercăm să răspundem este care sunt cauzele care au dus la intensificarea acestor practici la nivel local. Răspunsul preliminar este că departe de a fi forme pre “moderne” ce au supraviețuit din sisteme de gândire iraționale, apelarea la explicațiile și ajutorul vrăjitoarelor reprezintă o încercare rațională de a acționa într-un mediu caracterizat de schimbări economice și politice permanente. Excluse de la ingineria de sus a “tranzitei”, clasele populare se găsesc confruntate cu un control scăzut asupra mediului lor social imediat și cu o incertitudine cronică asupra viitorului. Lucrarea va descrie câteva modalități prin care practicile de vrăjitorie și magie mediază între transformările la nivel macro și mediul local. Lucrarea va discuta câteva exemple prin care aceste practici “exotice” se dovesc inteligibile privite în contextele lor locale.

După 1989 unul din fructele oprite ale perioadei comuniste a devenit disponibil pentru un număr impresionant de indivizi. Practicile religioase dintre cele mai variate s-au mutat rapid dintr-un regim semiclandestin într-o poziție centrală a domeniului public. Pe lângă revigorarea credințelor religioase, misionarism, yoga, demonizarea ateismului etc., fenomene precum magia, vrăjitoria și credințele în ghicit s-au răspândit foarte mult și au redevenit populare. Acestea din urmă au căpătat o multitudine de ipostaze, cum ar fi apariția vrăjitoarelor carismatice de tip “Mama Omidă” mediatizate prin reclame la televizor și în ziare, constituirea unor veritabile dinastii de vrăjitorie care formează alianțe și care își dispută înțietatea, înființarea

multor cabinete atât în centrul, cât mai ales în periferia Bucureștiului, consultarea horoscoapelor sau interviuri postume cu Ceaușescu. La fel de remarcabile sunt și povestirile despre oameni care s-au transformat din subiecți cartezieni, în martori terifiți și plini de respect față de puterile vrăjitoarelor de a ghici detalii biografice, de a prezice sau de a vindeca boli incurabile. Pe lângă aceste cazuri mai senzaționale, multe evenimente personale sau din comunitate, cum ar fi sărăcirea, adulterul, impotența sau boala, sunt explicate prin blesteme și contracarate cu ajutorul vrăjitoarelor.

Întrebarea evidentă, și de bun simț pentru multă lume, privește valoarea practică a unor asemenea acțiuni. Din punctul nostru de

vedere, scepticismul secular nu poate duce prea departe în înțelegerea fenomenelor respective. Credințele și practicile sociale trebuie să fie în primul rând înțelese, iar dacă suntem sau nu de acord cu ele contează mai puțin. Din această cauză, ne interesează altă întrebare: ce anume din mediul social și politic din România postcomunistă determină ca un număr mare de indivizi să creadă, să frecventeze și uneori să urmeze sfatul vrăjitoarelor? Pe scurt, răspunsul pe care l-am găsit este că principala cauză a acestei intensificări ar fi legată de incertitudinea cronică generată de la nivelul macropolitic. Excluse de la ingineriile sociale ale "tranzicției" generate "de sus", clasele populare se văd confruntate cu un control scăzut asupra mediului lor social imediat. Ni se pare deci că, departe de a fi vreo rămășiță pre-"modernă" al unui sistem irațional de gândire, frecventarea vrăjitoarelor reprezintă o încercare aproape rațională de a acționa într-un mediu caracterizat de schimbări în regulile vieții cotidiene, de apariția unor noi provocări și de apariția unor noi tipuri de conflict.

Exemplele pe care le vom folosi sunt destul de eclectice, iar cercetarea pe care am făcut-o până acum este exploratorie. Ne vom baza pe câteva interviuri pe care le-am făcut într-o comună din Oltenia (lângă Caracal), pe articole din presă și pe discuțiile aleatorii pe care le-am avut cu diverse persoane despre aceste subiecte. Vom începe cu o discuție teoretică despre modul în care antropologii au studiat magia și vrăjitoria de-a lungul timpului și ce am găsit util din această literatură. Mai apoi vom discuta cauzele structurale care conduc la intensificarea magiei în viața de zi cu zi. Acestea au de-a face cu redefinirea relațiilor de rudenie, cu noi forme de inegalitate economică, precum și cu localizarea vieții sociale. Vom discuta în continuare dimensiunea pragmatică a vrăjitoriei, prezentând pe scurt câteva cazuri.

Studiile antropologice despre vrăjitorie: de la "rămășițe culturale" la "mediere"

Describe uneori ca echivalente al teoriei conspirației, alteori ca sinonime cu relația doctor-pacient, dar și ca teorii ale cauzalității și coincidenței (Wilson 1978, 96), vrăjitoria și magia au ridicat multe întrebări interesante. Ele au fost subiecte cheie pentru multe generații de antropologi. După cum se știe, studiul formelor religioase ne-creștine a fost alimentat de eforturile de convertire a populațiilor din coloniile europene. Administrația colonială, misionarii, precum și statele națiuni au încercat să elimine credințele în vrăjitorie și magie. Antropologii au încercat să le înțeleagă, deși de multe ori presupuzițiile etnocentrice au fost evaluate relativ târziu. Vom prezenta în continuare câteva abordări.

Una dintre principalele preocupări ale evoluționiștilor din secolul al XIX-lea fost să stabilească natura relațiilor dintre magie, religie și știință. Pentru James Frazer, magia era o "acțiune non-rațională orientată spre atingerea scopurilor" (Leach, 1982, 235). Primitivii, potrivit lui J. Frazer, încearcă să controleze natura pentru scopuri practice. Privită astfel, magia devenea un termen firesc de comparație cu știința. Magia era știința primitivilor. Ea era însă o știință falsă, prelogică și preempirică, deci un sistem fals de lege naturală. Potrivit metanarațiunii evoluționiste, descoperind limitările puterilor lor magice, primitivii au adoptat forme incipiente de religie, cum ar fi credințele în demoni, cultul strămoșilor sau al diferitelor zeități. Sinteza produsă de J. Frazer a creat câteva teme ce au rezistat mult timp, cum ar fi distincția dintre magia prin contagiune și magia bazată pe similaritate, însă perspectiva sa etnocentrică a fost criticată relativ rapid după ce a fost popularizată.

Un al doilea moment semnificativ este reprezentat de studiile magiei la trobrianzi, o societate din Pacific studiată de Bronislaw

Malinowski. Pornind de la presupuziții utilitariste, teza lui B. Malinowski a fost că magia nu este nici autoamăgire, nici un sistem de știință fals. Magia funcționează ca un fel de enegizant al activităților umane, în situațiile în care acțiunile bazate pe legile naturii (așa cum le înțeleg societățile vestice) își dovedesc limitele. Continuând dezbateră inițiată de J. Frazer despre relația dintre magie și știință, B. Malinowski a operat totuși o ruptură importantă. El a dovedit o empatie sporită față de așa-zisi "primitivi", spunând ca orice comunitate umană deține o cantitate considerabilă de cunoștințe practice, extrase din experiență și modelate de rațiune. Trobrianzii aveau cunoștințe extinse despre cultivarea grădinilor și despre soluri, dar le combinău cu practicile de magie într-o asemenea măsură încât "nimeni nu ar putea să spună cu exactitate ce s-ar întâmpla fără magie, din cauză că ele nu au fost lucrate niciodată în alt fel" (Malinowski, 1993, 29-30). Ca orice altă societate, prin observațiile lor trobrianzii încearcă să controleze natura prin eforturi fizice. Spre deosebire de alte societăți, totuși ei credeau că le pot controla și prin eforturi mentale. Bronislaw Malinowski spune că trobrianzii ar fi răs de cineva care le-ar fi spus că grădinile lor trebuie lucrate doar prin magie. Pe de altă parte, ei erau la fel de siguri că neîndeplinirea obligațiilor rituale ar duce la invazii de lăcuste și de porci sălbatici, inundații și la alte nenorociri. Precum J. Frazer, și Bronislaw Malinowski a subliniat că magia nu este o doctrină filosofică, ci un comportament practic. Spre deosebire de J. Frazer, el a accentuat caracterul rațional și utilitar al magiei, fiind criticat pentru acentul utilitar prea pronunțat. Totuși, noi găsim abordarea sa destul de folositoare pentru înțelegerea fenomenelor similare din România.

Un al treilea moment important în studiul acestor fenomene l-a reprezentat lucrarea antropologului britanic E.E. Evans-Pritchard, *Vrăjitorie, oracole și magie la populația Azande*. Evans-Pritchard a arătat că vrăjitoria

și magia nu constituie un sistem aleator de noțiuni disparate, ci mai degrabă un ansamblu sistematic de idei despre cauzalitatea socială a neșansei. Populația pe care a studiat-o aplica aceeași logică vrăjitoriei și magiei pe care o folosea și la problemele practice. Ei porneau de la premiza că forțele mistice operează în același fel ca și forțele fizice obiective. Forțele mentale și cele fizice nu sunt diferite, având caracteristici practice și instrumentale. Există în lucrarea aceasta un episod faimos, în care un bătrân a fost ucis de prăbușirea unui șopron ai cărui stâlpi fuseseră roși de termite. Localnicii au văzut în aceasta un caz de vrăjitorie, spunând că cineva îi pusese gând rău bătrânului. E.E. Evans-Pritchard afirma că ei au înțeles perfect că șopronul s-a prăbușit din cauza termitelor, însă își explicau coincidența că bătrânul se afla acolo în momentul dezastrului prin faptul că cineva a vrut ca aceasta să se întâmple.

E.E. Evans-Pritchard a descris, de asemenea, situațiile în care este probabil să apară acuzații de vrăjitorie, precum boala, ghinionul sau accidentul. Motivele care stăteau în spatele acuzațiilor includeau ura, gelozia, invidia sau lăcomia. E.E. Evans-Pritchard mai spune că, dacă premisele acestui mod de gândire sunt luate în serios, atunci atât logica sistemului cât și cea a acțiunilor lor practice devin evidente.

În timp ce E.E. Evans-Pritchard a efectuat un studiu de sociologia cunoașterii, antropologii anilor '40, '50 și '60 ai secolului trecut au fost mai interesați de reputația magicienilor și de circumstanțele care duc la acuzații de vrăjitorie mai degrabă decât de ritualul propriu-zis. Acești antropologi au studiat relațiile sociale care leagă pe cei acuzați că practică vrăjitoria de presupusele victime (vezi Leach, 1982, 238 asupra acestui punct; vezi Wilson, 1978; Wilson, 1951; Douglas, 1991, 1999 pentru această abordare). Acuzațiile de vrăjitorie apar în punctele slabe ale structurii sociale. Peter M. Wilson, de exemplu, susținea că vrăjitoria era folosită pentru a submina autoritatea șefului (P.

Wilson 1978, 91). Mary Douglas (1999) a analizat cazuri de vrăjitorie, când datorită sărăciei și a dezacumulării în rândul gospodăriilor unei populații africane, copii au început să își acuze părinții că ascund resurse.

În fine, al cincilea și cea mai recentă fază din studiul antropologic al vrăjitoriei început de asemenea, pornind de la cazuri din Africa. Un volum editat de Jean and John Commaroff (1993) a încercat să pună în legătură, în mod sistematic, modalitățile în care contextul local al practicilor de vrăjitorie este legat de transformări politice și economice ce au loc la nivelul statelor națiune și al statelor coloniale. Vrăjitoria este legată de impactul economiei coloniale. Andrew Apter (1993, 112-113), de exemplu, a pus în legătură generalizarea piețelor, economia morală și acuzațiile de vrăjitorie. El a analizat impactul economiei plantațiilor de cacao asupra conflictelor locale și asupra vrăjitoriei, în rândul populației Yoruba (Ghana), economia și vrăjitoria nu sunt concepute în termeni de cauză și efect, ci mai degrabă ca o mediere a intereselor și pretențiilor modernității față de logica precapitalistă a acelei comunități (Apter, 1993, 112-113). Un tip de analiză similară se concentrează pe relația dintre putere (și lipsa ei) și acuzațiile de vrăjitorie în contextul vieții politice moderne din Camerun (Geschiera, 1997). În ciuda etosului modernizator al elitelor, viața politică era presărată de acuzații de vrăjitorie. Vechile forme de vrăjitorie erau readaptate la noutățile aduse de sistemul politic modern, de programele internaționale de dezvoltare ș.a.m.d.

Ce ni se pare important în această literatură sunt trei presupoziii. Mai întâi, în perspectiva economiei politice ni se pare importantă ideea că vrăjitoria este legată în mod sistematic de transformările economice. Astfel, discursurile despre vrăjitorie ne pot spune ceva despre șansele de viață, despre medierea inegalităților sociale, despre noi conflicte și mai ales despre interpretările

locale ale acestor fenomene. În al doilea rând, din studiile lui B. Malinowski găsim utilă ideea că magia și vrăjitoria sunt acțiuni orientate spre atingerea scopurilor și, cel puțin după standarde locale, sunt acțiuni raționale. După cum au indicat B. Malinowski și alți antropologi, consultarea specialiștilor în vrăjitorie creează posibilitatea de a acționa în momente dificile. În fine, din antropologia anilor 50-60, găsim folositoare sugestia de a privi la relațiile dintre acuzat și acuzator, mai degrabă decât la ritual ca atare.

Procese sociale, magie și vrăjitorie, după 1989

Am sugerat mai sus că vrăjitoria s-ar putea să aibă legătură cu incertitudinea. Noile forme de incertitudine care apar în viețile oamenilor se exprimă în trei domenii legate de vrăjitorie. Acestea sunt: 1) schimbări în relațiile de rudenie provocate de schimbările relațiilor de proprietate; 2) noi inegalități; 3) noi forme de conflict social legate de localizarea vieții sociale. Le vom discuta pe fiecare în parte.

După 1989, un proces extrem de important din mediul rural și o sursă majoră de conflict este reprezentată de restituirea drepturilor de proprietate asupra pământului. Restituirea generează noi relații sociale de cooperare, dar mai ales de conflict între rude. Rudele se ceartă între ele asupra modului în care trebuie împărțită moștenirea recăpătată prin restituire. Înainte de 1989, oamenii aveau de profitat dacă aveau relații sociale bine păstrate cu rudele poziții aflate în locuri sus puse. Având relațiile genealogice drept componentă principală, restituirea privilegiază relațiile de rudenie care se extind în trecut și care se caracterizează prin posesia lucrurilor (Verdery, 1999). Extensia relațiilor de rudenie în trecut, creează cadrul pentru o prezență mai vizibilă a strămoșilor în perioada actuală. Unele studii despre religie și ghicitorie au arătat că mulți oameni atribuie crizele, ghinioanele și accidente de pe parcursul vieții lor voinței strămoșilor

(Fortes, 1987). Dacă aceștia sunt "ignorați", ei se supără, iar supărarea le trece prin sacrificii și ofrande aduse de descendenți.

Am sugera că noul rol al strămoșilor poate fi un motiv important pentru intensificarea vrăjitoriei și magiei. Într-o comună din Oltenia unde am realizat interviurile, "aparitia" unei bătrâne decedate a terorizat o întreagă familie mai multe săptămâni. Bunica decedată "s-a întors" după puțin timp de la moarte și a început să-și fugărească la propriu fosta familie. Ea apărea deasupra televizorului, fugărea familia în jurul casei și îi teroriza noaptea. Nici cercetările întreprinse de poliție și nici slujba religioasă săvârșită de preotul din sat nu au izbutit să o potolească pe bătrână. Mai mulți oameni din sat au atribuit acest episod conflictului puternic asupra folosirii pământului familiei, aflat în mod formal în proprietatea bunicii până la moarte.

Un alt factor aflat într-o bună măsură în afara controlului comunităților locale și care apare ca o formă de incertitudine îl constituie mobilitatea descendentă a multor gospodării locale în mediul rural. Inegalitățile economice au fost indicate drept o cauză pentru intensificarea credințelor în vrăjitorie în cel puțin două situații. În Anglia medievală, cei care acumulau bogăție îi acuzau pe cei săraci de practicarea magiei. Săracii se împrumutau prea frecvent de la cei bogați, fără a putea înapoia datoriile acumulate, ajungând să fie demonizați. Pe de altă parte, în mai multe societăți africane acuzațiile de vrăjitorie erau avansate când avea loc acumularea fără redistribuire. Cei care acumulau bogăția în mod individual, fără a-și putea satisface obligațiile de rudenie de a împărți resursele, erau acuzați de acumulare nenaturală, prin mijloace vrăjitorești.

După 1989 diferențierea dintre gospodării este destul de vizibilă, mai ales în sfera consumului. Aceasta dă naștere unor sentimente de frustrare foarte intense pentru mulți oameni care au rămas mai "la margine". Unele accidente ale familiilor mai bogate sunt atribuite sentimentelor de invidie ale familiilor dezavantajate economic.

La întrebarea "Care ar putea fi motivele pentru care cineva ar putea practica vrăjitoria?", răspunsul a aproximat ideea resentimentului la diferențele economice: "Dacă ție îți merge bine în casă, e cineva care nu vrea să te vadă la bine."

În fine, un alt factor care, probabil, are de-a face cu vrăjitoria poate fi legat de localizarea vieții sociale. Relațiile de muncă și consum ale populației rurale de dinainte de 1989 implicau mobilitate geografică și integrare cu nivelele naționale ale economiei și societății. După 1989, șomajul industrial și reapariția agriculturii ca baza principală a subzistenței au dus la reducerea legăturilor extralocale. Rețelele oamenilor sunt "tăiate" și limitate la granițele geografice ale așezărilor lor. Localizarea vieții oamenilor are efectul de a reconstitui comunitatea prin creșterea densității interacțiunilor. Aceasta crează posibilități noi de conflict, de acuzații, de resentiment și de invidie.

Aceste trei procese produc noi forme de conflict și încurajează noi tipuri de explicații. Vrăjitoria funcționează atât ca o explicație a evenimentelor, cât și ca o sursă de acțiune. În toate cazurile pe care le-am întâlnit oamenii au apelat la vrăjitorie ca la ultima salvare. Aceasta sugerează că vrăjitoria are ceva de-a face cu incertitudinea și cu lipsa de control asupra viitorului. Din cele douăsprezece cazuri despre care am auzit, șapte aveau de-a face cu probleme legate de mariaj. De exemplu, un tânăr cu care am vorbit refuza să se însoare, în ciuda sugestiilor insistente ale mamei sale. După ce a încercat să îi aranjeze întâlniri și după ce și-a pus rudele să vorbească cu el, ea a apelat la vrăjitoare. Alte evenimente au fost atribuite vecinilor sau oamenilor care sunt situați în imediata vecinătate.

Un alt caz interesant pe care l-am găsit, de data aceasta relatat într-un ziar, este legat de un proces de divorț și de partaj. Cei doi fuseseră însurați timp de 44 de ani, dar au decis să se separe. Procesul de partaj însă dura din 1996, deci de aproape șase ani. La una

din înfățișările de la tribunal din anul acesta, judecătorul a descoperit sub masa sa șapte lumânări albe, sare și țărână. Desigur, fiecare parte a negat implicarea sa și a acuzat-o pe cealaltă. Înainte de toate, acest caz sugerează gradul în care unii oameni pot crede în forțele mentale proprii. În al doilea rând, apreciem că acest caz susține ipoteza că, în situații de incertitudine, exasperare etc., sunt mobilizate forțe suplimentare prin intermediul vrăjitoriei. Nu este clar dacă acești oameni și-au epuizat toate "căile lumești" de a câștiga procesul, dacă au încercat șpăgi etc., dar folosirea forței supranaturale și a puterilor mentale pare o modalitate plauzibilă de a gestiona situația.

În fine, un alt caz interesant de folosire a vrăjitoriei din același sat din Oltenia are de-a face cu acuzațiile de deochi. Acum câțiva ani, o familie importantă din localitate avea un număr relativ impresionant de pui de găină (125). La un moment dat, puii au început să se manânce între ei. După o perioadă, toate explicațiile și măsurile obișnuite au fost epuizate. A fost amenajat un spațiu mai mare pentru pui, nutriția le-a fost schimbată și cei care păreau superagresivi au fost izolați. Nimic nu a funcționat; din contră, puii au început într-o bună zi să se lupte doi câte doi, pe perechi – "ca la campionat" după cum a spus persoana pe care am intervievat-o. Cineva a sugerat că puii au fost deochiați de către o vecină care venea în vizită relativ des,

deoarece aceasta ar fi...strigoi, ceea ce înseamnă că spiritele malefice lucrează prin acea persoană, independent de voința sa. Familiei i s-a recomandat să ducă niște mălai la vrajitoare și apoi să hrănească puii cu el. Aceasta a funcționat foarte bine, puii redevenind pașnici.

Concluzii

Caracterul exploratoriu al cercetării noastre sugerează că aceste fenomene sunt destul de răspândite, deși mai mult în anumite regiuni decât în altele. În mai multe comune din Bărăgan, pe unde am fost cu alte ocazii, nu am întâlnit nimic din lucrurile găsite în Oltenia. Există o anumită fascinație față de aceste fenomen, atât la nivel local cât și în presa centrală. Există câteva întrebări la care trebuie să căutăm răspunsul în viitor. Vrăjitoria are o dimensiune de gen foarte pronunțată. Atât vrăjitoarele, cât și cele care apelează la ele sunt femei. Un răspuns preliminar ar putea fi găsit prin descrierea poziției marginale a femeilor în gospodărie. În al doilea rând, am putea căuta similitudinea dintre acuzațiile de vrăjitorie și acuzațiile de colaborare cu forțele oculte din fostul regim comunist. Astfel de comparații ar putea arăta și explica unele continuități istorice. În fine, ar trebui comparate caracteristicile vrăjitoriei cu acțiuni asemănătoare care au loc în cadrul formelor instituționalizate ale religiei.

Bibliografie

- Apter, Andrew. (1993). Atinga Revisited: Yoruba Witchcraft and the Cocoa Economy, 1950-1951. În Jean Commaroff și John Commaroff (eds.), *Modernity and its Malcontents: Ritual and Power in Postcolonial Africa*. Chicago: University of Chicago Press.
- Commaroff, Jean și John Commaroff (eds.). (1993). *Modernity and Its Malcontents: Ritual and Power in Postcolonial Africa*. Chicago: University of Chicago Press.
- Douglas, Mary. (1999). Sorcery Accusations Unleashed: The Lele Revisited, 1987. *Africa*, 69(2), 177-193.
- Evans-Pritchard, E. E. (1937). *Witchcraft, Oracles and Magic Among the Azande*. Oxford: Oxford University Press.
- Fortes, Meyer. (1987). *Religion, Morality and the Person: Essays on Tallensi Religion*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Leach, Edmund. (1982). *Social Anthropology*. Glasgow: Fontana Paperbacks.
- Geschiere, Peter. (1997). *The Modernity of Witchcraft: Politics and the Occult in Postcolonial Africa*. Charlottesville: University of Virginia Press.
- Malinowski, Bronislaw. [1924] (1955). *Magic, Science and Religion*. Garden City: Doubleday and Anchor.
- Verdery, Katherine. (1999). *Inequality as Temporal Process: Property and Time in Transylvania's Land Restitution*. Mss.
- Wilson, Monica. (1951). Witch Beliefs and Social Structure. *The American Journal of Sociology*, 16(4), 307-313.
- Wilson, Peter (1978). The Outcast and the Prisoner: Models for Witchcraft and Schizophrenia. *Man*, 13(1), 88-89.

Abstract

This paper focuses on the remarkable intensification of magic practices during the post-socialist period. Shamanism, religious conversion and missionarism as well as techniques aimed at the control of supra-natural forces moved closer to mainstream public life in the post-1989 period in most East European and FSU countries. The paper will use ethnographic material from South-Eastern Romania (Oltenia), a region where entire communities - marginals and elites (doctors, priests, politicians) alike - rely on the advice of magic practitioners and diviners in order to find answers to misfortune, inertia, disease and supra-natural occurrences. I suggest that far from being some "pre-modern" survival of some irrational systems of thinking, relying on diviners and magicians represents a rational attempt to act in an environment characterized by permanent changes of the macro-level political and economic processes. Excluded from the top-down engineering of "transition", popular classes find themselves confronted with little control over their immediate environment. These changes from above, such as transformations of property and production relations modify kinship relations, a key domain linked with divination and magic. The paper will describe three specific ways in which property and production relations, kinship relations and magic are linked, attempting to show how these "exotic" practices make sense in the local context.